

C. DOBROGEANU-GHEREA halálának 15. évfordulója a háború előtti román szociáldemokrácia egyik ismert teoretikusának emlékét idézi föl. — C. Dobrogeanu-Gherea 1855-ben született Oroszországban. Hamar belekerült az akkor fénykorát élő orosz narodniki mozgalomba. Kovácsműhelye a norodnikiek propaganda helye. A cári hatóságok üldözése elől átmenekült Romániába, s itt a legkülönbélebb mesterségeket folytatja. 1878-ban egy cári csendőrezredesnek sikerül átcsalnia az orosz határon. Szibériába száműzik, ahonnan kalandos körülmények között szökik meg. Ujból Romániába telepedett le. A Ploesti-i vasuti állomás vendéglőjét bérelte.

Irodalmi működése igen sokrétű. Ő az első képzett romániai marxista. Azok az orosz emigránsok, akik előtte szocialista publicisztikát fejttettek ki Romániában, mind a narodniki ideológiát terjesztették. Dobrogeanu-Gherea is csak romániai tartózkodása alatt lett marxistává. Korán kapcsolatba került a Iasiban kifejlődő szocialista mozgalommal. Gherea munkatársa volt *I. Nădejde* szocialista folyóiratának, a *Contemporanul*-nak, valamint később az ugyancsak Iasiban megjelenő *Revista Socială*-nak és a *Critica Socială*-nak. Gherea egymás után írta népszerű brosuráit: *Ce vor socialistii?* (Mit akarnak a szocialisták), *Karl Marx si economistii nostri* (K. Marx és közgazdászaink), *Robia si Socializmul* (Rabság és szocializmus), *Conceptia materialistă a istoriei* (A materialista történelemfölfogás) stb. Ezek a brosurák többnyire polemikus formában, a marxista álláspontot képviselték. Abban a korai konfliktusban, amely a román szociáldemokrata mozgalom kereteiben szembeállította egymással a „legális taktika“ híveit a „radikálisokkal“, s amely tulajdonképpen embrionális formában való megjelenése a később világviszonylatban is kirobbanó ellentéteknek, a reformizmus és a következetes marxizmus között, Gherea a „legális taktika“ hívei mellé állott. Egyéni kapcsolatai is az orosz mensevikiekkel kötődtek össze.

Gherea irodalmi működése a népszerűsítő munka mellett, két főterületre terjedt ki: az irodalmi kritikára és a közgazdaságra. Közgazdasági főműve a *Neoiobăgia* (Ujjobbágyság) a háború előtti Románia mezőgazdasági fejlődésével foglalkozik és azt bizonyítja be, hogy az 1864-es elégtelen földreform, valamint a parasztok munkáját szabályozó törvények elégtelensége és maradisága tulajdonképpen megtartotta a falun a jobbágyság rendszerét, mely csupán formailag szűnt meg. A gazdasági intézmények lényegükben változatlanok maradtak, így kikerülhetetlen a termelési viszonyok tényleges visszatérése a jobbágyság körülményeihez... Polgári társadalmi-politikai intézmények és félféudális termelési viszonyok. Két társadalmi helyzet, amely nemcsak hogy nem egyezik egymással, hanem ellentétes és kölcsönösen kizárja egymást... Ilyen ellenmondásban élünk több mint fél évszázada, „ebben keresendő nemcsak falvaink sok fájdalmas gazdasági és kulturális bajának oka, hanem az egész ország közéletbeli sok rendellenességének eredete is.“ (Neoiobăgia, 73. o.) Szinte teljesen új utakon járt Gherea, amikor az irodalmi kritikába bevezette a marxista módszer alkalmazását. Ezirányú működésében, melynek hiányosságait és következtelenségeit fölösleges lenne letagadni, — mutatis mutandis — Mehringgel hasonlítható össze. Ő is kiállott a porondra és szembezállt a közkeletű idealista l'art pour l'art kritikával s irodalom fölfogással. A román irodalom egész sor nagyságának ő jelölte ki először a megfelelő helyet. Ujságokban és folyóiratokban szétszórt irodalomtörténeti és kritikai cikkei könyvalakban is megjelentek. Számos érdekes tanulmánya közül emlitsük meg a következőket: *Asupra miscării literare si stiintifice*; (Az irodalmi és tudományos mozgalomról), *Gheorghe Cosbuc, poetul tărăniimei* (Gh. C. a parasztság költője), *Ar-*

tistii proletari culti (A művelt proletár művészek), *Asupra esteticeii metafizice si celei critice* (A metafizikai és a kritikai esztétikáról), *Cauza pesimizmului în literatură si viață* (A pessimizmus oka az irodalomban és az életben) stb.

Gherea művelt proletár művészeknek nevezi azokat a polgári írókat, akik társadalmilag a kispolgárságból származnak és anyagi helyzetük-nél, valamint a társadalmi fejlődéssel szemben elfoglalt álláspontjuknál fogva — tudatosan vagy ösztönösen — ellenkezésbe kerülnek az uralkodó rendszerrel. Ez az ellenkezés jelentkezhet a multba való menekülés (*Eminescu*), a keserű társadalmi kritika (*Caragiale*) vagy a szentimentális meghatottság (*Delavrancea*) formájában. Gherea szerint csak ez a réteg képes progresszív irodalmat teremteni, mindaddig, míg maguk a széles néptömegek nem emelkednek odáig, hogy az irodalmi termékeket élvezni tudják és maguk is alkossanak.

Gherea főérdeme nem ebben a legalább is vitatható elméletben rejlik, melynek terminológiája nyilvánvalóan hibás, hanem abban az igazán úttörő munkában, melyet a román irodalom jelenségeinek sok mesteri jellemzése által végzett. Megállapításainak olyan nagy átütő ereje van, hogy az akadémikus irodalomtudomány is kénytelen tekintetbe venni azokat. Eminescu, Cosbuc, Vlăhuta, Caragiale megértésének és helyes értékelésének elengedhetetlen eszközei még ma is Dobrogeanu Gherea tanulmányai.

A ploesti-i „restis“ talán azért is, mivel a napi politikában sosem lépett közvetlenül elő, noha a háború előtti román szociáldemokrácia vezetői minden fontos kérdésben kikérték véleményét, nagy tekintélynek örvendett még a nem szocialista haladó körökben is. Műve, ha nem is az aktuális vezetés, hanem a történelmi megértés szempontjából értékes és élő részét képezi az eredeti hozzájárulásokban oly' szegény román szocialista irodalomnak.

(Cluj)

Csehi Gyula

NÉPESEDÉSI SZAMADATOK ROMANIARÓL. Románia Európa leggyorsabban szaporodó lakosságú országai közé tartozik. Lakossága 1934 közepén még 18,919.713 volt, 1934 decemberében már 19 milliónál több. A lakosság növekedésénél a bevándorlás nem játszik szerepet, tekintve, hogy azt a kivándorlás fölösen ellensúlyozza. A szaporulat teljes egészében születéstöbblet eredménye. Az állami Központi Statisztikai Intézet (Institutul Central de Statistică) most közzé tett adatai szerint az utolsó öt évben a születések és halálozások száma a következőképp alakult:

	Születések száma	%	Halálozások száma	%	Születési többlet	%
1930	625.341	35.0	347.714	19.4	278.627	15.6
1931	607.130	33.4	380.251	20.9	226.879	12.5
1932	662.049	35.9	399.346	21.7	262.703	14.2
1933	597.621	32.0	348.085	18.7	249.536	13.3
1934	612.325	32.4	390.609	20.7	221.726	11.7

A Statisztikai Intézet magyarázata szerint a születések irányzata nemzetközi viszonylatban a legmagasabbak közé tartozik, de országos viszonylatban hanyatló tendenciát mutat. A látszólag kedvező születési számokkal szemben a halálozási arány nagysága tekintetében Románia az első helyen áll a nem-gyarmati országok között.

A születéstöbblet a világháború befejezése óta csupán 1927-ben volt még olyan alacsony, mint 1934-ben. Kézenfekvő tehát a születési és halálozási arány összefüggése a gazdasági viszonyokkal, illetve a gazda-